

Розділ VI

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

УДК 316.772.2:351741-047.22

DOI:10.32366/2523-4269-2018-64-3-164-168

Новікова Ольга Олександрівна,
кандидат філологічних наук
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-1736>

Пономаренко Катерина Вікторівна,
кандидат філологічних наук
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3149-1047>

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

У статті проаналізовано трактування понять комунікативної і професійної компетентності, комунікативної компетентності працівників Національної поліції. Виокремлено основні складники зазначених компетентностей та розглянуто специфіку комунікативних навичок працівників Національної поліції з урахуванням вимог сучасності. Значну увагу приділено умінню свідомо керувати вербальним і невербальним проявом емоцій, вести конструктивний діалог, переговори з правопорушниками.

Ключові слова: спілкування; комунікативна компетентність; професійна компетентність; емоційність; діалог; переговори; працівники Національної поліції.

Постановка проблеми. Професійна діяльність поліцейського характеризується постійно змінними умовами, у яких вона відбувається, високим рівнем нервово-психологічного напруження, підвищеною соціальною відповідальністю. Під час громадських заворушень, стихійного лиха, катастроф чи інших надзвичайних подій найчастіше розвиваються масові психогенні розлади, що вносять дезорганізацію в загальний хід виконання професійних обов'язків працівників поліції. Такі розлади негативно відбиваються й на комунікативному компоненті діяльності поліцейського, що здійснюється за допомогою мовлення.

Питання комунікативної компетентності щодо підготовки фахівців розробляли такі вчені, як Г. Андреева, Г. Плотницька, О. Волобуєва, О. Добротвор, О. Овчарук, Г. Попова, Н. Стеценко, І. Щитова, В. Ягупов та інші.

Метою пропонованої статті є аналіз комунікативної компетентності працівника поліції, аспектів її застосування.

Досягнення мети передбачає реалізацію низки **завдань**: визначити поняття комунікативної компетентності, професійної компетентності; виокремити основні складники професійної компетентності; розглянути специфіку комунікативної підготовки працівників Національної поліції з урахуванням вимог сучасності.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 поняття «компетентність» трактується як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [1].

Компетентність у професійній діяльності зарубіжні дослідники найчастіше розглядають як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», як «специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії» [2].

Найбільшого поширення в українській науці набуло визначення компетентності як «сукупності знань і умінь, необхідних для ефективно професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [3].

Комунікативна компетентність визначає якість спілкування особистості та містить такі складники, як: комунікативні властивості особистості, що характеризують розвиток потреби у спілкуванні, ставлення до способу спілкування та комунікативні здібності – здатність володіти ініціативою в спілкуванні, виявляти активність, емоційно відгукуватися на стан партнерів під час спілкування, формулювати й реалізовувати індивідуальну програму спілкування.

Н. Гез зазначає, що «комунікативна компетентність передбачає володіння лінгвістичною компетенцією, знання відомостей про мову, наявність умінь співвідносити мовні засоби із задачами та умовами спілкування, розуміння відносин між опонентами, вміння організовувати мовне спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки і комунікативної доцільності висловлювань» [4, с. 19].

О. Кідрон [5] розглядає комунікативну компетентність у трьох площинах: 1) особиста – структура комунікативних здібностей; 2) поведінкова – готовність до спілкування і адекватна комунікативна поведінка в конкретній ситуації; 3) соціальноперцептивна – взаємодображення компетентності в спілкуванні в наборі комунікативних властивостей особи.

Аналізуючи особистісний компонент комунікативної компетентності, як правило, виділяють спрямованість суб'єкта на спілкування, комунікативні здібності, мотиваційну складову, ціннісне ставлення до професійного спілкування, комплекс особистих якостей.

У структурі комунікативних здібностей на особистому рівні О. Кідрон виділяє чотири площини: база комунікативного потенціалу людини, що охоплює суспільні й особові передумови до спілкування: комунікативні засоби, зовнішність, темперамент, статус індивіда у мікроколективі тощо; нижчий рівень прояву комунікативних здібностей – навички спілкування; середній рівень комунікативних здібностей – вміння спілкуватися; вищий рівень – форма інтеракційного пристосування і функціональна спрямованість поведінки.

У сучасній лінгвістичній науці крім комунікативної компетентності виокремлюють таке поняття як професійна компетентність. Зазначені дефініції тісно перетинаються і є взаємозалежними.

Так, у представників різних наукових підходів зустрічаються різні трактування поняття «професійної компетентності». Деякі автори вважають, що професійна компетентність включає такі особистісні якості, як ініціативність, відповідальність, працьовитість, цілеспрямованість, упевненість у собі [6, 7]. Інші підтримують думку, що до її структури необхідно зараховувати й мотиваційно-ціннісну сферу, яка значною мірою визначає рівень оволодіння знаннями [8].

До основних ознак професійної компетентності працівників Національної поліції зараховують:

– орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді;

– спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе та інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;

– адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;

– готовність і уміння будувати контакт з громадянами;

– внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;

– знання, уміння і навички конструктивного спілкування;

– внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

Таким чином, професійна компетентність постає як структурний феномен, що містить складові цінності, мотиви, установки, соціально- психологічні стереотипи, знання, уміння, навички.

Комунікативна діяльність працівників поліції – це складна, багатопланова діяльність щодо встановлення та розвитку контактів із представниками різних вікових, професійних, культурних, етнічних груп, а також з особами, психічний стан яких непередбачуваний (потерпілі, підозрювані, свідки), що відбувається за несприятливих умов та обставин, породжена виконанням службового обов'язку в боротьбі зі злочинністю, захисту від протиправних посягань на життя та здоров'я, права та свободи громадян; захисту державного устрою та громадського порядку; містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини.

Пріоритетним завданням для підвищення ефективності комунікації працівників Національної поліції є вироблення стійких навичок та вміння творчо мислити, швидко орієнтуватись у великій кількості професійної інформації, поповнювати свої знання, працювати над саморозвитком, реалізувати власні творчі можливості, читати фахову літературу та поповнювати свій словниковий запас, удосконалювати набуті знання.

Не викликає сумнівів, що ідея використання компетентнісного підходу ґрунтується на положенні, у якому теорія без її якісного діяльнісного втілення не гарантує ефективної професійної підготовки. Тому в підготовку працівників Національної поліції останнім часом активно залучають тренінги та проводять нестандартні заняття з метою підвищення кваліфікації.

Під час проведення тренінгів основну увагу приділяють комунікативній емоційності, умінню вести конструктивний діалог, вести переговори з правопорушниками.

На відміну від некомунікативної, комунікативна емоційність має свідомий характер. Комунікативна емоційність – це здатність комунікативної особистості свідомо керувати вербальним і невербальним проявом емоцій та пропускати їх через соціальні, ситуативні та інші фільтри в процесі спілкування і залежно від них проявляти ті самі емоції в різних вербальних та невербальних формах або ж навпаки приховувати їх у процесі спілкування.

У повсякденній діяльності працівників поліції присутні різноманітні ситуації конфліктної взаємодії різного рівня, переважно агресивного за своєю формою спілкування (очна ставка, обшук, допит тощо). Для найбільш повного позначення специфічних умов фахового спілкування працівників поліції введено спеціальний термін «агресивне комунікативне середовище» (контакт поліцейського з агресивними проявами осіб, протистоянням позицій, відкритим конфліктом різного ступеня, що пов'язаний із негативною емоційною напругою) [9, с.12].

Важливою ознакою професійної компетентності поліцейського є уміння будувати конструктивний діалог. У сучасному світі конструктивний діалог спрямований на досягнення взаєморозуміння і взаємного збагачення його учасників. Необхідно розглядати конструктивний діалог з тієї позиції, що партнер у діалозі показує предмет спільного зацікавлення з такого боку, з якого комунікант його не побачить [10, с. 39].

Основними ознаками конструктивного діалогу є: намір, цілеспрямованість, правила ведення розмови [11, с. 18]. Діалог не повинен зводитися до дискусії, особливо коли одним із його учасників виступає або потерпілий, або заявник, або злочинець. У такому випадку процес спілкування може довести людину до розчарування або до неправдивих свідчень.

Найвищим показником комунікативної компетентності поліцейського є уміння результативно вести переговори – діалогічне спілкування з правопорушниками, злочинцями чи їх представниками з метою захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку. Переговори з правопорушниками – це ненасильницький, гуманний спосіб боротьби з правопорушеннями, злочинністю, що ґрунтується на нормативно-правових актах і моральних нормах. Його змістом є схилення правопорушників до добровільної відмови від подальших протиправних дій за наявності усвідомлення можливості їх здійснення, запобігання тяжким наслідкам та їх добровільного усунення, щирого каяття і активного сприяння розкриттю, розслідуванню правопорушення (злочину), одержання криміналістичної та оперативно-розшукової інформації [12]. Основними труднощами переговорного спілкування є: відсутність навичок професійної підготовки та досвіду проведення переговорів, недоліки в організації психолінгвістичної підтримки переговорного процесу, недоліки в матеріально-технічному забезпеченні, організації та керівництві проведенням переговорів.

Висновки. Отже, від ступеня володіння поліцейським навичками комунікативної компетентності залежить якісне здійснення ними безконфліктного ділового спілкування і, як наслідок – позитивні результати професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України Про вищу освіту // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 06.09.2018).
2. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. Москва, «Когито-Центр», 2001. 142 с.
3. Професійна освіта: Словник: навч. пос. / Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; За ред. Н. Никола. Київ, Вища школа. 2000. С. 149.
4. Гез Н. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований. Иностранные языки в школе, 1992. № 2. С. 17–24.
5. Кидрон А. Коммуникативная способность и ее совершенствование: дисс. ... канд. псих. наук. Л., 1981.
6. Волобуєва О., Сафін О. Комунікативна компетентність як передумова ефективної майбутньої професійної діяльності. Вісник Технологічного університету Поділля. Серія 3. 1999. № 1. С. 139–140.
7. Демедишина Н. Роль комунікативного аспекту в професійній діяльності державних службовців. Зб. наук. пр. НАДУ; за заг. ред. О. Оболенського, С. Сьоміна. Київ, Вид-во НАДУ. 2007. № 4. С. 44–79.
8. Архипова С. Професійна компетентність і професійність соціального працівника: сутність і шляхи розвитку. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2004. № 2. С. 14–21.
9. Крашеннінікова Т. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: Навчальний посібник. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.
10. Клочовський Я. Філософія діалогу. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського. Київ, 2013. С. 224.
11. Загнітко А., Домрачева І. Основи мовленнєвої діяльності. Навчальний посібник для студентів. Донецьк, 2001. 56 с.
12. Михальчук О. «Мовна поведінка» як категорія української соціолінгвістики. Мова і суспільство. 2014. Вип. 5. С. 28–39.

Новикова Ольга Александровна,

кандидат филологических наук

(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-1736>

Пономаренко Екатерина Викторовна,

кандидат филологических наук

(Донецкий юридический институт МВД Украины, г. Кривой Рог)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3149-1047>

ОСОБЕННОСТИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ

В статье проанализирована трактовка понятий коммуникативной и профессиональной компетентности, коммуникативной компетентности сотрудников Национальной полиции Украины. Выделены основные составляющие отмеченных компетентностей и рассмотрена специфика коммуникативных навыков сотрудников Национальной полиции Украины с учетом требований современности. Особое внимание уделено умению сознательно управлять вербальным и невербальным проявлением эмоций, вести конструктивный диалог, переговоры с правонарушителями.

Ключевые слова: общение; коммуникативная компетентность; профессиональная компетентность; эмоциональность; диалог; переговоры; сотрудники Национальной полиции.

Novikova Olga Alexandrovna,

PhD in Philology

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Krivyyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8498-1736>

Ponomarenko Kateryna Viktorovna,

PhD in Philology

(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Krivyyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3149-1047>

SPECIFIC ASPECTS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF POLICE OFFICERS

The interpretation of the communicative concepts and professional competence is analyzed in the article. Thus, in Ukrainian science the most common is a definition of competence as a set of knowledge and skills necessary for effective professional activity: the ability to analyze, to anticipate the consequences of professional activity, and to use information. In addition to communicative competence, modern linguistic science defines a concept of professional competence. These definitions are closely interrelated. Representatives of different scientific approaches give different interpretations of professional competence concept. Most researchers believe that professional competence includes such personal qualities as initiative, responsibility, industriousness, sense of purpose, and self-confidence.

Communicative activity of police officers is a complex and multifaceted activity to establish and develop contacts with representatives of various age, professional, cultural, and ethnic groups as well as individuals whose mental state is unpredictable. Therefore, the main components of the mentioned competencies are defined in the article. The specifics of the communicative skills of the National Police of Ukraine employees subject to the present time requirements are considered. Particular attention is paid to the ability to deliberately control verbal and non-verbal expression of emotions, to conduct constructive dialogue and negotiations with crime figures.

It is proved that communicative competence acts as a structural phenomenon and contains such components as values, motives, attitudes, social and psychological stereotypes, knowledge, skills.

Key words: communication; communicative competence; professional competence; emotional capability; dialogue; negotiations; the National Police employees.

Надійшла до редколегії 7.07.2018